

Den akademiske populærskribentens huskeliste

Denne epistel skal handle om hvordan man skriver faglig baserte artikler for populær presse – og heldigvis har jeg fått noen spesifikke spørsmål som utgangspunkt, og jeg kan jo begynne med å besvare dem. (Og sånn litt på siden, dette er ikke noen dum måte å begynne å skrive en kronikk på heller.)

Av Espen Andersen (www.espen.com), oktober 2010. Opprinnelig skrevet som et manuskript som aldri ble brukt for et foredrag for studentavisen *Arguments lesere og fremtidige skribenter*.

Hvordan formulere spisse meningsbærende tekster basert på faglig kunnskap?

Først og fremst: Skal man ha spissformulerte meningsbærende tekster bør man jo starte med å ha noen egne meninger. Når du skriver som fagperson, representerer du en (i hvert fall i utgangspunktet) objektivt fremstilt kunnskap, men jeg tror vi gjør hele forskningsbegrepet en bjørnetjeneste hvis vi skjuler personlige meninger bak en "forskning viser". Har du en mening, så gi den til kjenne klart og tydelig, men gjør også klart at den er en mening, om enn forankret i en vitenskapelig undersøkelse. Aftenposten reklamerte for noen år siden med at avisen ga "solid bakgrunn for egne meninger" – og det er jo det du som forsker har, forhåpentligvis adskillig mer solid enn det avisen kan gi deg.

For det andre, ikke start hver eneste meningsytring med en avhandling om hvor du kommer fra (og her mener jeg ikke geografisk, men innholdsmessig). Jeg hørte engang, i en debatt om blogging, en eller annen fra Klassekampen si at hovedproblemet med bloggere er at de ikke "deklarerer sin tilhørighet" før de kommer med en meningsytring. Jeg tror dette betyr at det er lettere å vurdere folk hvis man kan putte dem i båser, og at de derfor bør stå til tjeneste med noen godkjente merkelapper først som sist. Ellers må man jo lese og kritisere deres argumenter, noe som er både slitsomt og litt risikabelt.

Folk fra de bløtere deler av universitetet ser til å ha en særlig hang til å presisere hvor de kommer fra, om det nå er postmoderne strukturalisme eller strukturert postmodernisme eller modernisert poststrukturalisme de holder på med. Men det spiller altså ingen rolle om du er student eller faglig ved utviklingsstudier, internasjonale studier, lærerskolen, Krigsskolen eller for den saks skyld BI – kom med det du vil si klart nok, så får andre ta seg av kategoriseringen.

For det tredje, ikke skriv en kronikk eller en kommentar eller en artikkel som om du presenterer en studie på en vitenskapelig konferanse. Jeg har sett alt for mange konferansepresentasjoner der folk bruker tre fjerdedeler av tiden på å grave seg gjennom et hav av forberedende teori og autoritetssmigrende referanser, ofte uten at de har noe med spørsmålsstillingen å gjøre. Deretter somler de bort resten av tiden på finforklaringer av hypotesene, noe som gjør at de virkelig interessante tingene – konklusjoner og implikasjoner – blir en fotnote man skynder seg ferdig med før pausen.

Nå er det ingen som forventer stor kommunikasjonsevne på en akademisk konferanse (dessverre, for man si). Men en ikke-akademisk presentasjon – eller artikkel – er altså ikke en forkortet og forenklet fagartikkel, verken i innhold eller oppbygning. Du trenger ikke vise til en akademisk tradisjon for å få lov til å si noe. Du kan vise til en pågående debatt, men bare om den er nødvendig for å sette resultatene inn i en sammenheng.

Avislesere vil ha resultater – hva har du funnet (alternativt, hva sier teorien), og hvorfor er det viktig? Illustrer dette med eksempler, ikke statistikk (med mindre statistikken er oppsiktsvekkende, og da skal den punktvis inn i en tekstboks eller til nød i et eget avsnitt) og ikke glem å spekulere litt om i alle fall noen interessante implikasjoner. Hvis du ikke kan gi eksempler på implikasjoner – vel, kanskje du ikke bør skrive den kronikken.

Og viktigst av alt, legg din forskning på nett og oppgi lenker til den slik at de som virkelig er interessert i den (det er dem du prøver å nå, ikke sant?) kan lese mer og sjekke resultatene selv.

Hvilke feil gjør akademikere når de skal presentere sine synspunkter i media?

Hovedproblemet for fagfolk er at de vet for mye. Fakta og forutsetninger og teorier og presedenser stables i høyden og sperrer for det lille poenget som så gjerne vil ut i verden. Man må med andre ord bestemme seg for hva man har å si, si det, og siden (for lesere, men i enda større grad journalister) forklare hva man har sagt. Hvis man ikke gjør det, kan man være sikker på at journalisten kommer til å gå gjennom hele greia, svært fort, og plukke ut noe de synes passer. Det er sjelden det du selv ville fremhevet. I likhet med musikere (og snart forfattere) i en digital tidsalder, må man stå ikke bare for produksjonen av meninger, men også en del av markedsføringen av dem.

Det er ikke så vanskelig å gjøre det. Journalister og redaktører, hvis de er smarte, lar seg manipulere mer eller mindre frivillig. Alt du trenger er en eller to setninger – og de må du legge litt jobb i – som er snertne og frister til å klippes ut og settes i kursiv i en liten tekstboks. Her forleden skrev jeg en [kronikk i Dagbladet](#) om hvordan den norske forleggerbransjen somler med elektroniske bøker. Setning jeg refererer til, er "Norske forlag er i sine rutiner og sin forretningstenkning fast forankret i en papirverden – nærmere fjærpenne enn fjesboka." (Jeg hadde først skrevet Facebook, som er mer forståelig, men fristelsen til en dobbel alliterasjon ble for stor.) I papiravisen er "nærmere fjærpenne enn fjesboka" klippet ut og satt i egen tekstboks som en teaser, og da BIs forskningskommunikator Audun Farbrot [gjenga artikkelen](#) på BIs nettsider brukte han like så godt denne som tittel i stedet for min "Det forlagte forleggeriet".

Hvordan skriver du Aftenposten-kronikker, bloggposter, E24-spalter?

Alle forfattere som får dette spørsmålet vil svare at a) det er høyst personlig hvordan man jobber, og b) det viktigste er å begynne. Skriv noe, send det inn, skriv noe mer. Få noen du kjenner til å lese det du skriver. Opprett en blogg der du skriver om det du interesserer deg for og forsker på. Meld deg frivillig neste gang ditt forskningscenter trenger å fikse på noen websider som forklarer hva dere gjør. Og så videre.

Hva gjelder hvordan jeg selv skriver, så er jeg nok dessverre ganske inspirasjonsdrevet – jeg får en idé (eller får en forespørsel som gir meg en idé), og så skriver jeg, vanligvis ganske kjapt. Siden jeg underviser mye og holder foredrag og presentasjoner, merker jeg at hvis jeg har forelest over et emne først, er det ganske lett å skrive noe etterpå der jeg rett og slett forsøker å skrive meg gjennom en kronikk omtrent som jeg ville forklart den i en forelesning.

Ellers er det naturligvis viktig å tenke struktur og underoverskrifter, at det skal være en deklarativ setning først i hvert avsnitt, og å fatte seg i korthet. Begynn med et eksempel eller en implikasjon, begrunn og bygg opp i hoveddelen, og kom tilbake til begynnelsen, gjerne med en liten humoristisk snert, til slutt.

Jeg liker også å leke med ord – et av problemene med mye skriving i avisen (og for den saks skyld også i studentoppgaver – det er ikke noen egentlig forskjell) – er at folk tar seg selv altfor høytidelig.

Hvordan uttaler du deg til journalister i intervjuer?

Den samme regelen gjelder for intervjuer og i debatter som for kronikker og innlegg: Du må selv bestemme deg for hva resultatet skal være. For radio/TV-intervjuer og direkte-debatter, finn en kjapp, karakteriserende setning og få den frem tidlig. Journalister og debattledere vil takknemlig gripe den og la den bli intro til nyhetssendinger eller referansepunkt for resten av diskusjonen. Ikke glem å ta en liten pause før og etter, slik at det er lettere for lydfolkene å klippe den ut. Ikke bare får du frem budskapet ditt, du blir også invitert tilbake. Hvis du i tillegg klarer å fatte deg i korthet og ikke forklare allting, får du rykte for skarpsindig analyse og underholdende diskusjon.

Blir du intervjuet på direkten, svar kortfattet og direkte på det spørsmålet journalisten stiller, og vær tydelig på hvor du vil videre. Hvis journalisten spør om noe som er litt perifert til hva du vil si, svarer du kort på spørsmålet, og sier så "men det er ikke det viktigste momentet her." Journalisten vil da spørre "og hva er så det viktigste?", og du kan si det du vil si. Poenget er at hvert svar må være nokså kjapt og kortfattet – det øker intervjuets anvendbarhet, siden det kan klippes. Hvert svar må være helhetlig – men husk at hvis det er kortfattet, er det lettere for journalisten å bruke hele svaret. Hvis du trekker det i langdrag, med alt for mye "på den ene side, på den annen side", må journalisten ta bare deler av svaret, og da mister du kontrollen.

De fleste journalister er greie og interessert i å presentere dine kunnskaper og synspunkter på en god måte. Når det er sagt, så ligger det i alle intervjuer en fare for at man kan bli tilkjent meninger man ikke har, eller blir tatt til sannhetsvitne for ting man ikke mener. Jeg har, ikke ofte, men det hender, blitt oppringt av journalister som stiller spørsmål på en måte som forsøker å drive deg i en bestemt retning. Et par ganger har jeg faktisk spurt journalisten hva det er han eller hun vil jeg skal si – så jeg kan bestemme meg om jeg vil si det eller ikke. Jeg har også avbrutt intervjuer når jeg ikke ønsker å bli tatt til inntrykk for en spesiell tanke, noe som gjerne skjer når journalisten har snakket med en fagperson, og så må ha et kontrasterende synspunkt av rent medieformulaiske grunner. Et faresignal er når en journalist ringer og sier "direktør X eller professor Y eller politiker Z sier det og det, hva mener du om det?". Da vil mitt svar alltid være at jeg ikke mener noe om det før jeg har lest originalen av hva de har sagt eller skrevet – det verste man kan gjøre er å ha meninger over noe som egentlig ikke er kontroversielt i det hele tatt.

Like fullt avslutter jeg alle mine intervjuer med "Hvis du siterer meg eller gjengir mine meninger, vil jeg ha en sitatsjekk." Dette er standard prosedyre for alle journalister – de sender deg teksten (kun dine sitater) på epost, SMS eller lest opp over telefonen. Da kan du endre små enkelting, eller – hvis de bruker det helt feil – rett og slett nekte dem å bruke det.

(Det du ikke kan gjøre, er å be om endringer i andre deler av artikkelteksten, med mindre det direkte tilskrives deg eller du kan bli tatt til inntekt for noe. Det er faktisk journalistens artikkel.) Det er også mulig å bli intervjuet "som bakgrunnsinformasjon", det vil si anonymt. Da er journalisten forpliktet til å holde ditt navn utenfor. Dette er imidlertid sjelden noe tema hva gjelder "akademisk" informasjon.

Hvordan komme i gang?

Utallige skribenter har blitt spurt om hvordan man skal komme i gang som skribent, og svaret er for det meste: Skriv. Skriv. Skriv. Skriv litt mer. Send det inn. Gjenta.

Jeg hører av og til folk si at "jeg blir ikke publisert, for jeg er ikke kjent/er for ung/er for gammel/har feil jobb/etc." Det tror jeg rett og slett ikke stemmer. Med fare for å blåse i eget horn her - de fleste som skriver mye i aviser og andre steder og får oppmerksomhet om sine ting får det fordi de er flinke til å skrive – og de fleste av dem har nok blitt refusert ganske mange ganger før ting begynner å flaske seg.

Det finnes en del triks, naturligvis. Still deg selv spørsmål og besvar dem. Lag en Powerpoint-presentasjon, hold foredrag for deg selv eller til en lydopptaker, og skriv resultatet. Gi teksten til en venn som ikke vet noe om hva du holder på med – eller til noen som representerer målgruppen.

(Jeg skrev engang en tekst med en oppfordring til unge om å [bli gode i matematikk](#). Den ga jeg til min tenåringsdatter og hennes kjæreste, som leste den nøye gjennom og gjorde den meget bedre.) Forenkle beskrivelser så mye du kan, og bruk konkrete, klare eksempler. ("Simplify and exaggerate" er uttrykket for komikere, det fungerer faktisk i faglige sammenhenger også, brukt med forsiktighet.) Og lek for all del med språket – akkurat som med dataprogrammer, blir tekster bedre når du skriver dem om igjen.

Til slutt

Det er viktig at akademikere skriver og diskuterer i media – ikke bare for folkeopplysningens skyld, men fordi det å måtte forklare hva man holder på med skjerper ens egen forståelse. Populærvitenskaplig publisering, debatter, og undervisning er ikke et tillegg til forskning, men en integrert del av den. Som forsker og intellektuell bør man bruke alle arbeidsformer som gjør en bedre – ikke fordi det er så stas å komme i avisen, men fordi man selv får et

Hvordan få inspirasjon?

Hvis svaret på produktivitet er å tvinge seg selv til å skrive, er kilden til inspirasjon å lese. Generelt tror jeg mange akademikere og andre "intellektuelle" ikke leser nok – i alle fall ikke variert nok. Inspirasjon finner man i folk som tar kontroversielle, kunnskapsbaserte standpunkter og kommuniserer dem. Her er noen av mine inspirasjoner:

- Christopher Hitchens, skribent, ateist, journalist og særdeles aktiv debattant – les ham for hans vide kunnskaper, språklige oppfinnsomhet, og evne til å se ting helt på tvers av hva andre måtte mene.
- Steven Pinker, professor i kognitiv psykologi ved Harvard, for hans populærvitenskaplige bøker. Begynn med *The Blank Slate*, som både går gjennom mye forskning og trekker konklusjoner og implikasjoner ut av den. Denne boken er på mange måter grunnlaget for Harald Eias *Hjernevask* (Pinker ble intervjuet i en av episodene) og viser hvordan man kan bygge opp en forståelig argumentasjon uten å fire på faglig etterrettelighet.
- Stephen Fry, engelsk multitalent – for språket, fremfor alt. Les essaysamlingen *Paperweight* for språklige detaljer eller *The Ode Less Travelled* for å lære noe om å forstå språk (eller, mer spesifikt, poesi.) Og hvis du vil slappe av med en bok som får deg til å sprute kaffen utover tastaturet, prøv *The Hippopotamus*.
- Malcolm Gladwell, forfatter og essayist, for popularisering av vitenskap – han har bl.a. æren for å bringe begrepet nettverkseffekt inn i dagligtalen. Du kan lese hans essays i *The New Yorker* rett fra nettet, gratis og franko. Av og til forenkler han for mye og blir litt for formulaisk, men det er mye å lære av hans fremstillinger.

klarere og tydeligere begrep om innhold og betydning av det man har viet sitt produktive arbeidsliv til.

Lykke til!